

היהודים הופיעו במיקסשטאט (בגרמנית: Mixstadt) לאחר חלוקת פולין השנייה ב-1793. בתחילה היו מעטים. ב-1798 הם היו שישה, ב-1808-ארבעה, ב-1811-חמישה. מספרם החל לגדול לאחר נפילת נסיכות ורשה וצירופה מחדש של העיר לגבולות פרוסיה ב-1815. ב-1842 התגוררו בעיר 110 יהודים בקירוב, ב-1854-110, ב-1856-131 (23 משפחות), ב-1871-152 (10,6 אחוז), ב-1899-111 (7,8 אחוז, 30 משפחות), וב-1909-107 (7,3 אחוז).

לאחר חידוש עצמאותה של פולין בתום מלחמת העולם הראשונה, יהודי המקום היגרו ברובם אל תוככי גרמניה. במפקד האוכלוסין שנערך בספטמבר 1921, 61 בני אדם הצהירו על דתם היהודית (4,3 מכלל התושבים), ב-1925 היו כבר 44, ב-1931-41. מה שמעניין הוא, שכמעט כל מי שנתרו השתייכו לקבוצה של היהודים המקומיים הגרמנים האוטונוניים. ב-1931 רק משפחה אחת השתייכה לקבוצה שבאה מרחוק.

בשנות ה-20 של המאה ה-19, יחד עם הגעת גל אוכלוסייה יהודית למיקסשטאט, קמה הקהילה והוחל ביצירת תשתית קהילתית ליהודים. מייסדי הקהילה נטו במידה רבה לקבל את היהדות הרפורמית ואת הצעת טובות המדינה ביחס ליהודי פרוסיה. מעיד על כך, בין השאר, שב-1836, ארבעה יהודים קיבלו את אזרחות מיקסשטאט וב-1842 היו כבר 12. אחוז האנשים ובידם אישורי האזרחות היה אחד הגבוהים, בהתחשב בתנאים ששררו בעיר קטנה באיזור ויילקופולסקה (פולין גדול). בשנים הבאות, בשונה ממרכזי החיים היהודיים האחרים במחוז ויילקופולסקה (פולין גדול) יהודי מיקסשטאט לא החזיקו בבית מדרש שהיה נטוע במסורת החרדית. הם הגבילו את עצמם למימון ואחזקת בית לינה לאביונים ולייסוד, לפני 1856, של אגודת החולים והקבורה (Kranken- und Beerdinungsverein).

לרשות הקהילה עמד בית הכנסת. לא ידוע מתי הוקם, למרות שגם זה התרחש לפני 1856. עם הזמן, בית הכנסת הוחלף בחדש, בנוי-האבן, בעל לבנים אדמות. בית כנסת זה נמסר לשימוש ב-1905. עלות הבנייה הסתכמה ב-13000 מארקים. הבניין, שברחוב שופינה 2 דהיום, שרד עד ימינו, למרות שהיום הוא מופיע בצורה שונה ובתפקיד שונה. מראהו, של

לפני 1914, וכן השינויים בבנייה מ-1961, מובהרים היטב בעבודתו של הנריק זילינסקי. בעת השואה הגרמנים הפכו את בית הכנסת למוסך. בית הכנסת נהרס אט אט אחרי המלחמה וב-1961 שינו את מבנהו לצרכי מכבי אש מתנדבים. על בסיס היסודות וכן אולי חלק מהקירות ומלבני הבנייה, ב-1964 בית הכבאי נמסר לשימוש. בשנות השבעים והשמונים של המאה ה-20, פעל שם בית הקולנוע "סניז'קה" וכעת מתמקם שם מרכז התרבות העירוני-הקהילתי.

ללא שום קשר למוצאם ולמסורתם, יהודי מיקסשטאט לא יכלו לתחזק את התשתית הקהילתית בין המלחמות, על כן הם החליטו לפרק את הקהילה הדתית ב-1921. מצב דומה שרר ביישובים דומים רבים בוילקופולסקה (פולין גדול), לדוגמה גולנצ'י (1920), מייסצ'יק (1920), קובילה גורה (1921), זנימישל (1922). אולם הפירוק הרשמי לא התרחש. ב-1921 חסר היה בנמצא מורה לדת ושוחט; חובותיהם מולאו בידי חזן, שהיה כפוף באופן רשמי לרבה של אוסטז'שוב, ולאחר מכן של קמפינו. בעת הצורך הגיעו רבנים מגניזנו או קמפנו. רק ב-1932, הקהילה היהודית במיקסשטאט הוכפפה באופן רשמי לקהילה היהודית באוסטרוב ויילקופולסקי יחד עם קהילות יהודיות מפורקות אחרות מאזורי אוסטרו, קמפינסקי וקרוטשנסקי (אוסטרוב, אוסטז'שוב, גראבוב, מיקסשטאט, קובילה גורה, אודולנוב, קמפנו, קרוטושין, דוביצ'ה, קובילין וקוזמין). בשנות השלושים של המאה ה-20, במקום התיישבו 2-3 משפחות ממרכזי ומדרום פולין. מספרם הכולל של היהודים במקום בשנות השלושים של המאה ה-20 היה בסביבות 50 איש בלבד. לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה ב-1939, 18 משפחות יהודיות התגוררו במיקסשטאט. בעת השואה קרוב לוודאי שיהודי מיקסשטאט גורשו לקוזמין ולאחר מכן לגטו קאליש. עד לקיץ 1940 יוסף גראבובסקי הסתתר בשטחה של העיר. הוא נקרא בפי העם "גזר". הוא נורה למוות על-ידי שוטר מקומי לאחר גילוי מסתורו.

ודאי באותה תקופה ממש שבה קמה הקהילה היהודית, דהיינו בשנות העשרים של המאה ה-19, נרכשה חלקה של בית העלמין. הוא הוקם מחוץ לעיר, ביער שכונה "קירחובק", במרחק של קילומטר אחד צפונית-מערבית למרכז העיר. ידוע לנו, שהתאריך המוקדם ביותר החרוט על המצבות הוא מה'תקפ"ח, כלומר מ-1828. על מפה מ-1936 שטח זה מכונה

"פוסטקוביה" (שממה). לבית העלמין צורה דומה לריבוע. הוא משתרע על פיסת שולי יער בדרך לפז'יגוזיצ'ק. בצד בית העלמין, או בגבולותיו, נמצא בית טהרה, שאמנם לא רואים אותו על המפה הנזכרת מ-1936.

בית העלמין והגדר המקיפה אותו נחרבו ב-1942. הגרמנים השתמשו במצבות למילוי ולחיזוק תעלות הניקוז הסמוכות ולבניית גשר שברחוב קרקובסקה. חלק מהמצבות שימשו להקשחת השביל בדרך המובילה ממיקסשטאט לאנטונין.

בתום המלחמה בית העלמין נשכח ונעזב. היום מוביל אליו שביל שהוא המשכו של רחוב אודולנובסקה. השטח מצמיח יער. רק קטעים בודדים של מצבות נשתמרו. ב-14 ביולי 2019 הודות למאמציו של פיל בריל מניו יורק, ובתמיכת ראש העיר הנריק זילינסקי נחנך יד הזיכרון לזכר היהודים שחיו פעם במיקסשטאט. על אחד מלוחות הזיכרון מוקמו שמות של 71 משפחות ועל השנייה הכיתוב: " האדמה שלפניך קדושה היא. במקום הזה נטמנו חברי הקהילה היהודית במיקסשטאט. המצבות נעלמו. קולות המתים קוראים לזיכרון. גופותיהם שבו אל האדמה, אולם נפשם תחיה לעד. שהחיים יבינו, מה התרחש כאן"- בפולנית, אנגלית ועברית.

תומאש קאווסקי

ביבליוגרפיה

- AP Kalisz (APK), Starostwo Powiatowe w Ostrowie Wielkopolskim 1919–1939 (SPOW), sygn. 140, 144.
- Dąbrowska D., *Zagłada skupisk żydowskich w „Kraju Warty” w okresie okupacji hitlerowskiej*, „Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego w Warszawie” 1955, nr 13–14.

- *The Encyclopedia of Jewish Life before and during the Holocaust*, t. 2, red. S. Spector, G. Wigoder, New York 2001, s. 822;
- Heppner A., Herzberg I., *Aus Vergangenheit und Gegenwart der Juden und der jüdischen Gemeinden in den Posener Landen*, Koschmin – Bromberg 1904– 1909, s. 629;
- Kemlein S., *Żydzi w Wielkim Księstwie Poznańskim 1815–1848*, Poznań 2001;
- Zieliński H., *Mikstacki Rynek i jego dawni mieszkańcy*, Mikstat 2010, ss. 95–97 [online:] [http://wtg-gniazdo.org/upload/opracowania/Mikstacki Rynek i jego dawni mieszkańcy.pdf](http://wtg-gniazdo.org/upload/opracowania/Mikstacki_Rynek_i_jego_dawni_mieszkanicy.pdf) [dostęp 16.06.2021].